

РОЗДІЛ 2

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.7:330.3

Біленко Ю. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ У ФІНАНСУВАННІ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Досліджено проблеми фінансування основного капіталу на підприємствах постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи. Здійснено порівняльний аналіз особливостей джерел фінансування в нових країнах ЄС та пострадянських держав, використовуючи дослідження Європейського банку реконструкції та розвитку (ВЕЕРС) 1999, 2009, 2013 рр. За допомогою множинної лінійної регресії здійснено економічне оцінювання впливу структури джерел фінансування основного капіталу на інвестиції в машини і устаткування.

Ключові слова: структура капіталу, основний капітал, країни ЦСЄ, підприємства, лінійна регресія.

Постановка проблеми. Проблеми формування основного капіталу підприємств в постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи є ключовими для визначення успішності та ефективності проведення ринкових реформ, переходу від централізованого фінансування з одного джерела до множинності та різноманітності джерел фінансування. Колишні соціалістичні країни доклали великих зусиль для модернізації своїх банківських систем, інтеграції їх в регіональні та міжнародні фінансові та грошово-кредитні організації. Адже лише через досконалу банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки в цілому, здійснювати ефективну модернізацію основного капіталу компаній.

Крім того, розвиток економіки країни неможливий без зміцнення суб'єктів господарювання, тобто підприємств, компаній, фірм, які створюють матеріальні цінності країни або надають різноманітні види послуг як виробникам, так і населенню. Без надійного та ефективного банківського обслуговування в їх діяльності можуть виникнути різного роду проблеми, які відобразатимуться на показниках ефективності підприємств та установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Швидке зростання кредитів приватному сектору є одним з найбільш помітних економічних феноменів серед багатьох країн з перехідною економікою, особливо в країнах Центральної та Східної Європи, за останні декілька років. Ці позичкові буми несли в собі як сприятливі перспективи, так і негативні наслідки. З однієї сторони, стрімкі темпи зростання фінансового посередництва з відносно низького рівня відображають процес подолання відставання в даній сфері від розвинутих країн, а фінансове поглиблення пов'язується із пришвидшеним зростанням та ефективністю. З іншої сторони, швидке зростання кредитування асоціюється з макроекономічними та фінансовими кризами, що є результатом відсутності макроекономічної рівноваги та слабого банківського сектора. Розробники економічної політики постають перед дилемою: як мінімізувати ризики фінансових криз, дозволяючи в той же час банківським позичкам робити свій внесок у зростання економіки та ефективності.

Основоположником капіталотворчої теорії кредиту був англійський економіст Дж. Ло. Згідно з його поглядами, кредит не залежить від процесу

відтворення і відіграє важливу самостійну роль у розвитку економіки.

Поняття кредиту поєднувалося з грошима й багатством. На думку Ло, за допомогою кредиту можна залучити і привести в рух усі невикористані виробничі можливості країни, створити багатство й капітал.

Банк він розглядав не як посередників, а як творців капіталу. Для цього, на його думку, достатньо лише активно розширювати кредит за рахунок випуску грошей.

В міру розвитку кредитної системи, акціонерних банків і чекового обігу капіталотворча теорія знову відродилася. Особливо сприяв цьому у другій половині XIX ст. англійський економіст Г. Маклеод. На відміну від Дж. Ло він стверджував, що кредит не створює капіталу, а сам є капіталом, причому продуктивним, оскільки дає прибуток у вигляді процента; банки – «фабрики кредиту», створюють кредит, а значить, і капітал. Розглядаючи банки як «фабрики кредиту», Г. Маклеод цілком логічно доводив, що вирішальна роль у їхній діяльності належить активним операціям. На його думку, банки через депозитну чи готівкову емісію можуть здійснювати кредитні операції, унаслідок яких потім формуються депозити [1, с. 84].

Деякі положення капіталотворчої теорії кредиту широко застосовують у своїх теоретичних побудовах представники неокейнсіанства та кейнсіансько-монетаристського синтезу.

Теоретичне осмислення і наукове обґрунтування ролі й місця фінансових ресурсів у забезпеченні ефективного функціонування ділових одиниць віддавна цікавлять вчених-економістів. Поштовхом до розвитку теорії структури капіталу стала гіпотеза, висунута у 1958 р. американськими економістами – нобелівськими лауреатами Ф. Модільяні та М. Міллером, відповідно до якої структура капіталу не впливає на його вартість [2]. У подальшому з'явилося чимало альтернативних теорій. Дослідженням структури капіталу підприємств, зокрема, займалися Е. Альтман, Г. Дональдсон, С. Майер [3]. Кожен із них, ґрунтуючись на реаліях сучасного йому економічного життя, намагався вивести певні закономірності залучення капіталу підприємствами та підкріпити їх корисними рекомендаціями для власників. Таким чином, відбулася еволюція поглядів від відстоювання вну-

трішніх джерел фінансування до активного пропагування пошуку зовнішніх ресурсів.

Загалом, структура капіталу – це співвідношення боргів до власного капіталу фірми. Фінансування основного капіталу за рахунок боргів вигідне підприємству, тому що забезпечує фінансовий ліверідж.

У сучасній економічній думці існує декілька підходів до дослідження структури капіталу підприємств. Один із них, зокрема, пропонує теорія компромісних рішень [4]. Згідно із цією теорією, фірми намагаються оптимізувати власну структуру капіталу з огляду на те, що виникає необхідність досягнення якомога кращого співвідношення між перевагами та недоліками виникнення чи зростання боргових зобов'язань підприємства. З одного боку, підвищуючи рівень платоспроможності за рахунок збільшення заборгованості, фірма може отримати більшу вигоду завдяки звільненню її боргів від оподаткування. З іншого боку, зростання розмірів використаних кредитів може призвести до погіршення фінансового становища підприємства, знижуючи його ринкову вартість.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загалом, формування ринкових банківських систем на рівні держави, заміщення державного кредитування комерційним вимагає доповнення досліджень на макроекономічному рівні вивченням безпосередньої практики компаній в постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи на мікрорівні стосовно джерел фінансування інвестицій у формування основного капіталу підприємств для технологічного розвитку та підняття конкурентоздатності виробництва.

Мета статті полягає в економіко-інституційному аналізі реформування та розвитку банківських систем країн Центральної та Східної Європи та їх впливу на формування джерел фінансування основного капіталу підприємств на основі дослідження Європейського банку реконструкції та розвитку (Business Environment and Enterprise Performance Survey – BEEPS) за 1999–2013 рр. та їх статистичному та економічному оцінюванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Децентралізація та приватизація в економіці країн Центральної та Східної Європи, в тому числі у банківському секторі, не у всіх країнах супроводжувалась адекватним та вчасним створенням необхідної правової бази та відповідних інститутів. Нерідко комерційні банки розпочинали свою діяльність за кілька років до прийняття основоположних законів, наприклад, про банки та банківську діяльність або про центральний банк.

Наприклад, в Угорщині дворівнева банківська система (центральний банк та комерційні банки) була законодавчо оформлена ще у 1986 р. В 1991 р. після зміни політичного режиму був прийнятий цілий пакет законів: про емісійний банк, про фінансові інститути, про банкрутство, про звітність та ін. В Польщі закони «Про банківську діяльність» і «Про Національний банк Польщі» були прийняті 31 січня 1989 р. та передбачали утворення дворівневої банківської системи: Національного польського банку (НПБ) та депозитно-кредитних банків (акціонерних, кооперативних, приватних). НП отримав статус центрального банку та призупинив пряме кредитування і обслуговування підприємств. На нього були покладені функції емісійного банку та банківського нагляду.

Становлення банківського сектору у країнах з перехідною економікою супроводжувалося серйозним макроекономічним дисбалансом, який був викликаний кризою державних фінансів, високою інфляцією, неефективністю державного сектору економіки (в тому числі і державних банків),

нестабільністю торгового і платіжного балансів та, відповідно, курсу національних валют.

Управління ризиками банківської діяльності у країнах Центральної та Східної Європи було неефективним. На початковому етапі становлення дворівневих банківських систем відчувалась гострий дефіцит професіональних кадрів, сучасних технологій по здійсненню банківських операцій та управлінню банківськими ризиками, необхідних інформаційних систем. Серйозною проблемою були доступність та якість інформації про макроекономічну ситуацію, стан банківського сектору.

Польська банківська система оцінена як одна з найпотужніших і найбільш зрілих серед банківських систем країн постсоціалістичного простору, що здійснюють сьогодні політико-економічну трансформацію суспільства.

Однією з причин достатньої підготовленості банківського сектору Польщі до реформування, була, як не парадоксально, надмірна заборгованість країни, що виникла та накопичувалась з 70-х років. Великі заборгованості кредити ще тоді фактично втягнули польські банки до європейської банківської системи, що в подальшому сприяло адаптації їх організаційної структури, структури капіталу та способу функціонування до західних стандартів. Пов'язані із заборгованістю тривалі переговори щодо пролонгації виплат, а також переговори з Міжнародним валютним фондом і Світовим банком (1981–1986 рр.) зумовили формування в банківській системі Польщі значної групи висококваліфікованих фахівців, які, власне, і працювали над пристосуванням національної банківської системи до обов'язкових стандартів, що діяли в банківських системах розвинутих країн. Особливе значення в цьому аспекті мала і проведена в кінці 80-х років реформа банківського законодавства, зокрема зміна Закону про банки та Закону про НПБ [5]. Важливим було й те, що ці закони впроваджувались ще до початку складного періоду реформування всієї економіки.

На зарубіжні кредитно-фінансові установи в Центральній та Східній Європі припадає біля третини прямих інвестицій, що були вкладені в країни регіону. Це пояснюється не тільки можливостями участі нерезидентів в приватизаційних процесах, які відбуваються в регіоні, але й перспективами ринку в цілому, включаючи інтеграцію найбільш розвинених східноєвропейських країн до Європейського Союзу. Прийшовши на місцевий ринок, іноземні банки принесли з собою сучасні банківські технології та прийняті на заході підходи до банківського управління.

Проводилась послідовна політика відкритого ринку, приведення законодавства та нормативної бази до європейських стандартів з метою забезпечення умов подальшої повної інтеграції із країнами Західної Європи.

Підсумовуючи аналіз ефективності функціонування банківського сектору країн Центральної та Східної Європи на сучасному етапі, варто сказати, що за останні роки вагомий вплив на розвиток банківської системи досліджуваних країн мало значне зростання частки активів іноземних інвесторів у загальному обсязі активів банківських систем. Завдяки приходу західних інвесторів відбулось збільшення обсягу активів банків, кількості залучених депозитів, покращення кредитних портфельів, однак це не завжди призводило до покращення ефективності та збільшення чистого прибутку банків, адже інвестори були зацікавлені не так у розвитку вітчизняної банківської системи, як у чим скорішому її захопленні [6].

Протягом досить тривалого часу банківська система досліджуваних країн розвивалась екстенсивним шляхом, тобто постійно збільшувалась кількість

філій та відділень, але це не покращувало якості банківських послуг та загальних показників банківського сектору. Однак варто зазначити, що протягом останніх років внаслідок приходу іноземних інвесторів та консолідації банківських систем кількість банків у всіх країнах поступово почала зменшуватись.

Швидке зростання кредитів приватному сектору є одним з найбільш помітних економічних феноменів серед багатьох країн з перехідною економікою, особливо в країнах Центральної та Східної Європи в XXI ст. Ці позичкові буми несли в собі як сприятливі перспективи, так і негативні наслідки. З однієї сторони, стрімкі темпи зростання фінансового посередництва з відносно низького рівня відображають процес подолання відставання в даній сфері від розвинутих країн, а фінансове поглиблення пов'язується із пришвидшеним зростанням та ефективністю. З іншої сторони, швидке зростання кредитування асоціюється з макроекономічними та фінансовими кризами, що є результатом відсутності макроекономічної рівноваги та слабкого банківського сектора [10; 11]. Розробники економічної політики постають перед дилемою: як мінімізувати ризики фінансових криз, дозво-

ляючи в той же час банківським позичкам робити свій внесок у зростання економіки та ефективності.

У дослідженні ми зупинимось на структурі джерел формування основного капіталу підприємства. У нашому випадку йдеться про мікроекономічний аналіз фінансування підприємств у закупівлі машин та устаткування у державах Центральної та Східної Європи (ЦСЕ). Для цього скористаємось результатами дослідження Європейського банку реконструкції та розвитку (BEEPS), яке проводиться з 1999 р., останнє дослідження проведене у 2013 р. [7–9]. Як відомо, діяльність цієї фінансової інституції в основному й спрямована на докладний аналіз економічного розвитку держав ЦСЕ та розробку рекомендацій для усунення виявлених недоліків.

Перш за все прослідкуємо еволюцію використання кредитних коштів для інвестування в основний капітал підприємствами в державах, котрі нещодавно стали членами Європейського Союзу, для подальшого порівняння із іншими східноєвропейськими державами, зокрема, Україною, Росією та Білоруссю. Проаналізувавши статистичну інформацію, можемо зробити висновок про те, що доволі незначною є частка зовнішніх джерел фінансування (табл. 1).

Таблиця 1

Джерела фінансування інвестицій в основний капітал підприємств країн Центральної і Східної Європи

Країни	Власні засоби фінансування, %			Кредити банківської системи, %		
	1999	2008	2013	1999	2008	2013
Албанія	71,3	72,7	83,4	2,91	13,65	6,69
Білорусь	70,8	62,0	78,25	4,3	20,0	14,3
Україна	67,2	62,88	70,5	6,4	16,6	7,62
Росія	68,6	61,68	79,36	5,6	17,6	10,1
Польща	39,8	60,4	71,1	13,2	18,5	13,19
Румунія	63,2	49,9	74,01	10,3	19,7	13,05
Молдова	74,0	56,2	70,3	6,99	24,2	19,07
Естонія	34,0	58,0	72,52	19,52	25,4	19,09
Чехія	61,0	61,8	64,3	9,1	21,2	17,2
Угорщина	52,2	62,9	76,0	15,6	27,6	19,2
Латвія	52,2	54,8	75,3	15,1	29,8	7,2
Литва	37,4	46,6	70,5	8,5	32,85	12,3
Словаччина	63,3	59,34	54,3	10,2	19,8	13,85
Словенія	57,1	55,78	71,1	16,8	32,9	17,2
Болгарія	54,5	66,0	74,5	6,37	25,3	11,8

Джерело: розрахунки автора на основі даних BEEPS 1999, 2009, 2013 рр.

Таблиця 2

Вплив джерел фінансування на інвестиції у машини та устаткування в країнах ЦСЕ в 2013 р.

Незалежні змінні	Залежна змінна – логарифм інвестицій у купівлю машин і устаткування протягом року, у доларах США
	Специфікація моделі
	Всі країни
Константа	11,24*** (58,68)
Власні засоби	-0,0047*** (-2,61)
Кредит у комерційних банків	0,007*** (3,53)
Комерційний кредит у постачальників і споживачів	-0,0031 (-1,20)
Кредити небанківських фінансових установ	-0,00016 (-0,05)
Лізинг устаткування	-0,1467*** (-3,09)
Інші джерела фінансування	-0,0097*** (-3,08)
Кількість спостережень	4614

Примітка: в таблиці для коефіцієнтів регресійного рівняння у дужках подаються значення t-статистики з вказанням рівня статистичної значимості окремих коефіцієнтів: *** < 1%.

Підприємства неохоче залучають кошти шляхом отримання позик у банках, що свідчить про недовіру до банківської системи, з одного боку, та ускладнений доступ до кредитних ресурсів, з іншого. Однак значне зростання кредитів банківської системи спостерігалось у період 2003–2008 рр., від вступу до Європейського Союзу, завершуючи світовою валютно-фінансовою кризою.

Траєкторія зміни частки кредитних ресурсів у фінансуванні основного капіталу у період з 1999 по 2013 рр. нагадує параболу з піком у 2008 р., після якого майже в 1,5 рази зменшилась частка кредитів і зросли власні засоби фінансування з прибутків підприємств. Необхідно зазначити, що у більш розвинутих країнах ЦСЄ (Польща, Угорщина, Латвія, Литва, Словенія) ще у 1999 р. частка власних засобів фінансування була значно менша, ніж у менш розвинутих країнах, тому що додаткові кошти на технологічне переоснащення отримувались через акціонування підприємств, включаючи приватизацію. Бідні країни фінансували капітальні інвестиції за рахунок кредитних ресурсів, які в період з 1999 по 2008 рр. зросли майже в три рази. В цей період відбувалась конвергенція часток фінансування за рахунок кредитних ресурсів комерційних банків основного капіталу серед країн ЦСЄ.

В 2013 р. майже 70–80% основного капіталу фінансується за рахунок використання власних засобів та нерозподіленого прибутку. Цікаво, що частка комерційного кредиту у постачальників хоча й складає всього 3–5%, проте зовсім не поступається залученню позик у комерційних банків, мабуть, з огляду на нижчий рівень комісійних витрат, адже у першому випадку мова йде про операцію без посередника.

Для визначення домінантного джерела інвестицій в основний капітал серед власних засобів фінансування, кредиту у комерційних банків, комерційному кредиту у постачальників і споживачів, кредиту небанківських фінансових установ, лізингу устаткування, інших джерел фінансування ми провели економетричне оцінювання за допомогою

множинної лінійної регресії їхнього впливу на річний обсяг купівлі машин і устаткування в доларах США, використовуючи дані дослідження BEEPS 2013 р. для 4 614 підприємств ЦСЄ (табл. 2).

Результати свідчать, що тільки одне джерело – кредити комерційних банків статистично значимо впливають на інвестиції в машини та устаткування, інші джерела фінансування їх зменшують.

Висновки. Структура основного капіталу підприємств, у державах, котрі нещодавно стали членами ЄС, порівняно із Україною, Росією та Білоруссю, характеризується значно вищим рівнем диверсифікації джерел залучення коштів. Це, у свою чергу, свідчить про вищий рівень розвитку фінансової системи та легший доступ до її ресурсів. По-друге, українські, російські та білоруські підприємства три чверті робочого капіталу залучають за рахунок внутрішніх джерел, що на 10 в. п. перевищує відповідний показник для вісімки держав, нових членів ЄС.

Результати дослідження свідчать також і про те, що білоруські підприємства надають перевагу кредитам державних, а не комерційних банків. Це можна пояснити, зокрема, специфікою бізнес-середовища і наявністю дуже малої кількості банків у приватній власності. Про іноземні банківські установи мова практично не йде, тобто частка їх кредитів у структурі основного капіталу підприємств є мізерною.

Якщо ж розглядати окремі країни, то у деяких випадках різниця буде значно відчутнішою. Третя відмінність полягає у присутності порівняно високої частки неформальних джерел фінансування у структурі робочого капіталу підприємств в Україні, Росії та Білорусі. Мова йде в основному про позики у родичів та друзів.

Досконало, на основі стандартів ЄС банківська система є основним джерелом фінансування основного капіталу на підприємствах ЦСЄ, особливо у розвинутих країнах, що сприяє конкурентоздатності цих підприємств, постійного оновлення продукції та зростання ефективності виробництва і впровадження нових технологій.

Список літератури:

1. Івасів Б.С. Гроші та кредит / Б.С. Івасів. – К. : КНЕУ, 1999. – 403 с.
2. Modigliani, F., Miller, M., The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment / F. Modigliani, M. Miller // The American Economic Review. – 1958. – 48(3). – P. 261–297.
3. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гроппеллі. – К. : Основи, 1993. – С. 258–272.
4. De Haas R. The Dynamic Adjustment towards Target Capital Structures of Firms in Transition Economies/ R. De Haas, M. Peeters // EBRD WP 87. – July 2004.
5. Карч З. Розвинута банківська система – передумова стабільного функціонування економіки / З. Карч. – Київ, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://soskin.info/ua>.
6. Єрофієва Т. Основні проблеми становлення системи комерційних банків у країнах Східної Європи / Т. Єрофієва, Г. Пухтаевич // Вісник НБУ. – 1998. – № 11. – С. 45–46.
7. EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS). – 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebrd.org>.
8. EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS). – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebrd.org>.
9. EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS). – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebrd.org>.
10. Cottarelli C., Early birds, late risers and sleeping beauties: bank credit growth to the private sector in Central and Eastern Europe and the Balkans./ C. Cottarelli, G. Dell’Ariccia, I. Vladkova-Hollar // IMF Working Paper. – 2003. – № 213. – 64 p.
11. Fries S. Cost efficiency of banks in transition: Evidence from 289 banks in 15 post-communists countries./ Steven Fries, Anita Tacip. – European Bank for Reconstruction and Development. – 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebrd.org>.

Биленко Ю. И.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

РОЛЬ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКИХ СИСТЕМ В ФИНАНСИРОВАНИИ ОСНОВНОГО КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

Резюме

Исследованы проблемы финансирования основного капитала на предприятиях постсоциалистических стран Центральной и Восточной Европы. Осуществлен сравнительный анализ особенностей источников финансирования в новых странах ЕС и постсоветских государствах, используя исследования Европейского банка реконструкции и развития (БЕЕРС) 1999, 2009, 2013 гг. С помощью множественной линейной регрессии осуществлена эконометрическая оценка влияния структуры источников финансирования основного капитала на инвестиции в машины и оборудование.

Ключевые слова: структура капитала, основной капитал, страны ЦВЕ, предприятия, линейная регрессия.

Bilenko Iu. I.

Lviv Ivan Franko National University

THE ROLE OF BANKING SYSTEMS IN FINANCING THE CAPITAL STOCK OF ENTERPRISES IN THE COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Summary

The problems of financing fixed capital in enterprises post-socialist countries of Central and Eastern Europe was investigated. The comparative analysis of the characteristics of new sources of funding in the EU and post-Soviet states, using the study of the European Bank for Reconstruction and Development BEEPS 1999, 2009, 2013 was done. Using multiple linear regression performed econometric impact assessment of the structure of financing sources on the fixed capital investment in machinery and equipment.

Keywords: capital structure, fixed capital, CEE countries, businesses, linear regression.

УДК 339.9.012.23

Устименко М. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК КЛАСТЕРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Визначено чинники, що впливають на формування і розвиток кластерів в умовах глобалізації, розкрито специфіку функціонування кластерів у розвинених країнах, країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, проаналізовано досвід інтернаціоналізації кластерів цих країн.

Ключові слова: кластер, міжнародний кластер, глобалізація, розвинені країни, країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою.

Постановка проблеми. В умовах посилення глобальних викликів, що насамперед проявляються у економічній і фінансовій нестабільності світової економічної системи, уповільненні темпів її економічного розвитку, виникає питання пошуку нових джерел економічного розвитку та таких форм міжнародної взаємодії суб'єктів підприємництва, що сприятимуть підвищенню їх стійкості і конкурентоспроможності у глобальному просторі.

Світовий досвід показує чимало успішних прикладів такої взаємодії підприємств, які завдяки географічній чи галузевій концентрації, спеціалізації, стійкості взаємозв'язків можуть здійснювати більш ефективну діяльність, характеризуються вищою конкурентоспроможністю порівняно з відокремленим функціонуванням підприємств, здійснюючи при цьому сприятливий вплив на розвиток регіонів їх функціонування і країн їх діяльності.

У даному контексті розвиток кластерів і міжнародних зв'язків в рамках кластерів постає в іншому світлі, що потребує вивчення досвіду формування таких утворень, визначенню чинників, що впливають на їх розвиток, і функціонування з метою виявлення можливостей використання кластерної концепції для розвитку потенціалу України в системі міжнародних економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти формування і функціонування кластерів достатньо широко розроблено і висвітлено у роботах вітчизняних авторів: Є. Безвужко, І. Брижань, З. Варналія, М. Войнаренка, В. Дубницького, О. Каніщенко, Д. Лук'яненко, В. Новицького, Ю. Орловської, В. Проскуріної, С. Соколенка та зарубіжних авторів: А. Вербеке, М. Кітінга, М. Портера, В. Прайса, А. Ругмана, П. Самуельсона, Е. Фезера, Д. Якобса, Л. Янга, Г. Яшевої. Світовий досвід та особливості трансграничного формування кластерів висвітлено у роботах І. Бакушевич, Н. Вукової, І. Пелешак, Л. Радченко, М. Хмари, А. Філіпенка.

Розробкою проблем у сфері глобальної регіоналістики і просторового розміщення продуктивних сил у світовому масштабі присвячені праці таких вчених, як Е. Венайблз, П. Кругман, К. Охман, А. Скотт, М. Сторпер, М. Фудтжита, які розкривають специфіку регіонів як елемент сучасних міжнародних відносин.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З описаного вище видно, що достатньо широко розроблена проблематика як кластерів, в тому числі особливості їх утворення в транскордонних регіонах, так і розвитку самих регіонів в умовах